

Lakyda M.O. The Assessment of Typological Aspects of Conducting Forest Management of the State Organization "Zalissia" Residence"

As a result of analysis of forest inventory data from database "Forest Fund of Ukraine", evaluation of typological structure of forests of the State Organization "Zalissia" Residence" is presented. The main types of forests with prevalence of such tree species as Scots pine, Pedunculate oak, birch, Black alder and others are analyzed. The research included grouping by the following indicators: site soil richness, site soil moisture, age groups, forest types and site index classes. The conclusion about conducting forest management on forest typology basis is formulated.

Keywords: forest covered land, forest types, forest growing condition types, soil richness, species structure.

УДК 712.3/.4:378.4(477-25) Проф. Н.О. Олексійченко, д-р с.-г. наук; аспір.
М.В. Крачковська – НУ біоресурсів і природокористування України, м. Київ

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН БЛАГОУСТРОЮ ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ У КИЄВІ

Проведено ретроспективний аналіз формування та розвитку території Національного університету фізичного виховання і спорту України упродовж XX-XXI ст. та оцінювання стану благоустрою на сучасному етапі. Проаналізовано письмові й картографічні документи та інші архівні матеріали щодо створення університетського комплексу в Києві. Здійснено порівняльний аналіз проектної документації із сучасним станом архітектурно-планувальної структури, озеленення та благоустрою території вищого навчального закладу, а також із сучасними особливостями організації вищих навчальних закладів.

Ключові слова: територія навчальних корпусів, озеленення, архітектурно-планувальна структура.

Вступ. Традиції архітектурно-планувальної організації, благоустрою та озеленення ділянок вищих навчальних закладів на території сучасної України формувалися з часів заснування у XV ст. перших осередків науки – братських шкіл. При цьому, для кожного століття був характерним пошук власної художньої своєрідності наукових комплексів, стрімкий розвиток будівництва яких у Києві розпочався у XIX ст. Тоді було створено низку комплексів такого типу, серед яких: навчальні корпуси Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (споруджені у центрі міста за проектом архітектора В. Беретті у 1834-1837 рр. [3]) та Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут" (будівництво здійснювали в кілька етапів з 1898 по 1916 рр. на території площею 41,5 га; автор проекту – академік архітектури І.С. Кітнер [9]). Пізніше, у постреволюційні роки XX ст. всі об'єкти, незалежно від їхнього функціонального призначення, споруджували за трьома принципово відмінними напрямками: українського бароко, архітектурної класики та конструктивізму [2]. Внаслідок творчої діяльності архітекторів зазначеного періоду, було створено багато яскравих архітектурних ансамблів, одним з яких є комплекс корпусів № 1, 2, та 4 Національного університету біоресурсів і природокористування України, що є пам'ятками архітектури та культурним надбанням нашої країни [10]. Згодом, найчастіше під час освоєння нових тери-

торій використовували тільки елементи конструктивізму, що пояснюється простотою форм, використанням широко розповсюджених матеріалів та швидкістю виконання робіт, при цьому як самі навчальні корпуси, так і прилеглі до них території, отримували однотипні силуети та не могли слугувати ідентифікаторами вищого навчального закладу. Варто зауважити, що не всі сучасні національні університети Києва з початку заснування отримували власні навчальні комплекси з достатньою площею, кількістю корпусів та інших споруд. Саме тому, внаслідок поетапного освоєння територій та будівництва нових навчальних корпусів, нині для більшості університетів характерним є поєднання на своїх територіях кількох напрямів як в архітектурі, так і в прийомах озеленення. Одним з таких прикладів є науковий комплекс головного вищого навчального закладу нашої країни з підготовки кадрів у різноманітних видах спорту – Національного університету фізичного виховання і спорту України (НУФВСУ) [11], територія якого формувалася упродовж XX-XXI ст.

Мета дослідження – провести ретроспективний аналіз розвитку території Національного університету фізичного виховання і спорту України у Києві та оцінити її сучасний стан, а також порівняти із загальними особливостями організації вищих навчальних закладів.

Об'єкт дослідження – територія навчальних корпусів Національного університету фізичного виховання і спорту України у Києві.

Матеріали і методика дослідження. Дослідження склалися з трьох етапів: перший – проведення натурних обстежень, польових маршрутних досліджень, фотофіксації та усного опитування краєзнавців; другий – вивчення архівних письмових, картографічних та іконографічних матеріалів Державного архіву Києва та акціонерної компанії "Київпроект"; третій – опрацювання літературних джерел та систематизація отриманих даних.

Результати дослідження. Історія Національного університету фізичного виховання і спорту України розпочалася із заснування у 1930 р. Державного інституту фізичної культури України (ДІФКУ) у тогочасній столиці Української СРР – місті Харкові з метою підготовки викладачів для навчальних закладів та організаторів-методистів фізичної культури. Спочатку інститут не мав власних навчальних корпусів та прилеглої до них території і розміщувався в колишній церкві, яка складалася із залу та двох невеликих кімнат, що вдень використовувались для проведення занять, а вночі перетворювались на гуртожиток. У 1934 р. інституту виділили приміщення в центрі Харкова. Проте розвиток матеріально-технічної бази та розширення сфер діяльності ДІФКУ зупинилися з початком Другої світової війни. У 1943 р., після звільнення Харкова від фашистських загарбників, було вирішено поновити діяльність Державного інституту фізичної культури України, а вже 24 березня 1944 р. було прийнято постанову, яка передбачала переведення Інституту фізичної культури до Києва у приміщення, що належали Київському технікуму фізичної культури. Таким чином, зі жовтня 1944 р. розпочався перший період формування території Київського державного інституту фізичної культури (КДІФК), коли він отримав перший навчальний корпус по вул. Андрія Заливчого (нині – вул. Фізкультури, 1) (рис. 1) [5, 8].

Наступний період передбачав розробку проектів поліфункціонального університетського комплексу, перший з яких було створено у березні 1945 р. Зазначений проект передбачав будівництво нового навчального корпусу поряд із вже функціонуючим – на розі площі перед Республіканським стадіоном ім. М.С. Хрушова та Червоноармійської вулиці (нині – Національний спортивний комплекс "Олімпійський" та вул. Велика Васильківська відповідно) (рис. 2).

Рис. 1. Перший навчальний корпус КДФК по вул. А. Заливчого (нині навчальний корпус № 2). Фото 1944 р. з Музею олімпійської слави НУФВСУ

Спорудження навчального корпусу планувалося на відведеній території біля вже існуючого Палацу Фізкультури, внаслідок чого утворювався закритий внутрішній простір із насадженнями та штучною водоймою.

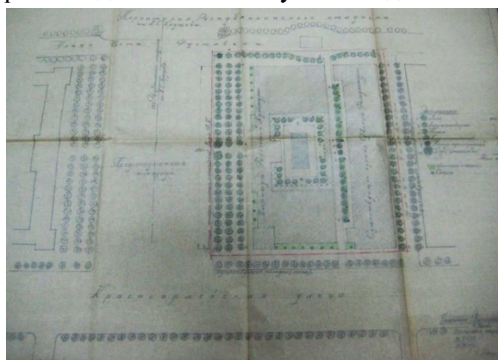

Рис. 2. Фрагмент проекту комплексу КДФК (1945 р.) [13]

У пояснювальній записці до проекту зазначено, що в озелененні території в переважній більшості (87 % від загальної кількості видів) планувалося використання дерев, а саме: 94 екземп. *Tilia cordata* Mill., 22 екземп. *Robinia pseudoacacia* L., 27 екземп. *Populus alba* L., 21 екземп. *Acer platanoides* L., 3 екземп. *Populus italica* Moench., 2 екземп. *Quercus alba* L., і тільки один вид гарноквітухих кущів, а саме *Spiraea japonica* L. (27 екземп.). Щодо квітників та газонного покриву, то під них відводилося 345 м² [13].

Однак будівництво за зазначеним вище проектом так і не розпочалося, а в 1948 р. було розроблено новий, відповідно до якого планувалося створити більш масштабний інститутський комплекс [12]. Відповідно до проектного завдання, баланс території передбачав 2,69 га (12,3 % від загальної площі) під забудову, 5,50 (25,3 %) – під спортивні майданчики, 1,19 (5,5 %) – під дороги та майданчики та 12,39 га (56,9 %) – під озеленення (рис. 3). Отже, площа озеленення становила більшу частину території, що є досить високим показником

порівняно зі сучасними нормами озеленення ділянок вищих навчальних закладів (нині вона має становити 45-50 %, а за умови розташування неподалік зелених масивів (парків, садів, скверів), у сільській місцевості або під час реконструкції площу насаджень дозволяється скорочувати, але не більше ніж до 30 % [1]).

Архітектурно-планувальна структура інститутського кампуса передбачала будівництво двох навчальних корпусів, спортивного манежу, будівлі комітету з питань фізичної культури, гуртожитку для студентів, житлового будинку для викладачів, їдальні, санітарної частини, пральні, гаражів та господарського складу. Розташування всіх будівель та споруд становило досить складну планувальну задачу, адже живописний рельєф місцевості з великими перепадами ускладнював її організацію. Тому у найбільш пониженій частині планувалося створення композиційного вузла за рахунок будівництва корпусу, спортманежу та майданчика для занять з легкої атлетики між ними. Треба зазначити, що їх зведення було запроєктовано на місці існуючого житлового кварталу, забудованого старими невеликими будинками.

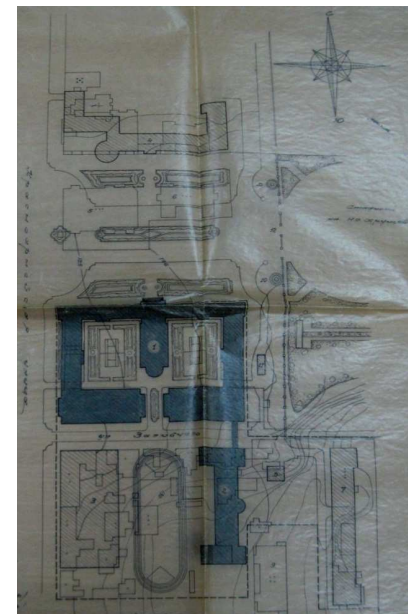

Рис. 3. Генеральний план проекту організації території КДФК (1948 р.) [12]

Щодо гуртожитку, то його спорудження планувалося як добудова до вже існуючої будівлі, а саме першого навчального корпусу інституту (див. рис. 1). Запроєктована дорожно-стежкова мережа повинна була забезпечувати комфортне пересування по всій території, для чого було розплановано основні дороги (завширшки 4,5 м) та доріжки, що з'єднували б окремі структурні одиниці комплексу (2 м завширшки). Окрім того, проектом передбачалося огороження всієї території металевим парканом. Отже, всі будівлі інституту повинні були компактно розташовуватись на відведеній території, внаслідок чого утворювалась самостійна господарська одиниця. Однак проект був реалізований тільки частково, натомість, відповідно до отриманої інформації від місцевих краєзнавців, наприкінці 50-х – першій половині 60-х років тут було побудовано всі нині існуючі навчальні корпуси. Таким чином, можна виділити третій період формування та розвитку території Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Сучасна архітектурно-планувальна структура кампуса НУФВСУ в Києві тільки фрагментами тотожна зі зазначеним вище проектом 1948 р.: замість двох на території кампуса розташовано дев'ять навчальних корпусів, з яких тільки корпус № 3 розміщено на запланованому місці (рис. 4).

Рис. 4. Сучасне розташування навчальних корпусів НУФВСУ в Києві:
а – аерофотозйомка; б – схема розташування навчальних корпусів

Усі навчальні корпуси було побудовано у стилі конструктивізму ХХ ст. (рис. 5). Треба зазначити, що відповідно до проекту 1948 р., головний навчальний корпус теж планувався у простих лаконічних формах, проте із додаванням декоративних елементів (фігур і статуй).

а) ескіз будівлі (1947 р.) [12];
б) фото 1990 р. [5];
в) фото 2015 р.

Рис. 5. Навчальний корпус № 1 НУФВСУ

Стіни, карнизи, капітелі та вставки планувалося облицьовувати бетонними плитами із застосуванням білого цементу. Цоколь будинку, а також сходи проектувалися з граніту сірого кольору [12]. Використання саме стилю "конструктивізм" у будівництві корпусів пояснюється економічністю у застосуванні, а також лаконізмом у засобах вираження. Цей архітектурний стиль широко використовувався в різні періоди минулого століття, внаслідок чого були також споруджені: комплекс корпусів факультетів точних наук Київського національного університету ім. Тараса Шевченка на проспекті Глушкова, навчально-бібліотечний корпус по вул. Кіквідзе, 34, навчальні корпуси № 10, 11, 12 Національного університету біоресурсів і природокористування України та деякі ін. Нині зі всіх будівель університетського комплексу НУФВСУ виділяється

тільки навчальний корпус № 2, що був найпершим приміщенням навчального закладу в Києві.

Таким чином, на території дослідного вищого навчального закладу всі будівлі розташовані комплексно і утворюють єдиний простір (кампус) з визначеними межами та функціональними зонами, що є характерним для локального типу розміщення навчальних корпусів. Варто зазначити, такий тип розміщення трапляється на територіях тільки 8 національних університетів (з 18 існуючих), а для інших характерні локально-розгалужене та розгалужене розміщення, при яких навчальні корпуси одного університету розташовуються групами в різних районах міста, проте їхні території мають схоже планування як при локальному типі розміщення або розміщуються поодинокі як у межах громадської, так і житлової забудови, при цьому характерною особливістю такого типу є мінімальна площа прилеглих ділянок під озеленення або їхня відсутність [6].

Як результат зазначеного вище, сучасна об'ємно-просторова структура дослідної території – це внутрішньоуніверситетський простір, сформований навчальними корпусами закладу. Формування цього внутрішнього середовища можна виділити як наступний, четвертий етап розвитку території дослідного університету, що триває й нині. Зазначений простір наповнений садово-парковим обладнанням загального користування (лави, урни, світильники), розташованим повздовж прямих доріжок. Домінантами території є навчальні корпуси, а композиційним вузлом – меморіал воїнам-інфізкультівцям, зведеного в пам'ять про загиблих викладачів і студентів (рис. 6).

Щодо функціонального зонування, яке, відповідно до будівельних норм, має складатися з навчальної, навчально-виробничої, навчально-дослідної, фізкультурно-спортивної, відпочинку, господарської та житлової зон [1], то територія НУФВСУ охоплює всі зазначені зони, окрім житлової. Це пов'язане з тим, що з початку 90-х років ХХ ст. діючі на території університету гуртожитки перетворили на навчальні корпуси № 2 та 3 (рис. 7). Тому комплекс гуртожитків університету було побудовано у сусідньому до навчальних корпусів Голосіївському р-ні Києва.

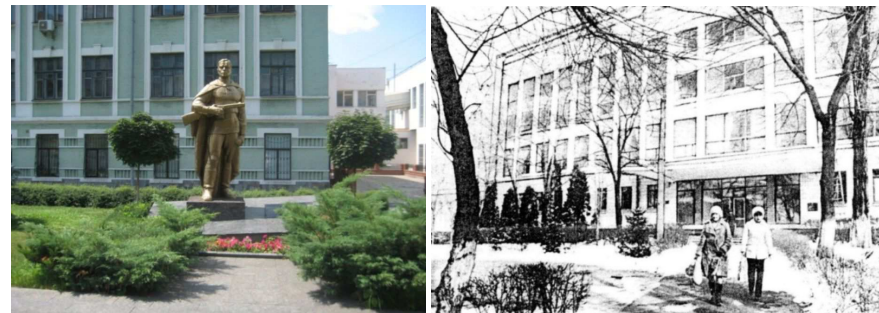

Рис. 6. Пам'ятник загиблим воїнам-інфізкультівцям (фото 2014 р.)

Рис. 7. Гуртожиток КДІФК (нині – навчальний корпус № 3) (фото 1981 р.) [4]

Важливим компонентом території є насадження, за результатами проведеної інвентаризації яких встановлено, що нині тут зростає 341 екземпляр рос-

лин, які представлені 12 видами і 9 культиварами, 77 % з них належать до відділу *Magnoliophyta*, а 23 % – *Pinophyta*. Результати аналізу зростаючих на території видів свідчать, що найчисельнішим видом є *Spiraea vanhouttei* Zab. – 48 % (183 екз.) від загальної кількості таксонів, що висаджена у формованих живоплотах та рядових посадках. Усі інші види та культивари представлені невеликою кількістю екземплярів (від 2 до 12). Характеризуючи різноманіття видів ландшафтно-планувальної організації насаджень, виявлено, що найчастіше рослини висаджені як солітери або об'єднані в деревно-кущові групи, рідше – у рядові посадки та живоплоти.

Квітникове оформлення території НУФВСУ нині представлене у вигляді композицій у контейнерах (за типом невеликих садових горщиків геометричних форм), що є найпоширенішим прийомом на 80 % територій національних університетів Києва [7]. Інші типи квітників – рабатки: одна є елементом декоративного оформлення меморіалу, а дві інші розташовано біля головного в'їзду на територію. Аналізуючи асортимент рослин, використаний для їхнього створення, встановлено, що тут найбільше застосовують однорічні рослини (*Tagetes erecta* L. і *Petunia*×*hybrid*), а також трав'яні цибулинні (культівари роду *Tulipa* L.) й кореневищні багаторічники (*Iris pallida* Lam. та *Canna*×*hybrida*). Варто зауважити, що на території дослідного університету не виявлено квітників, які б розкривали тематику і, таким чином, виконували б функції ідентифікаторів навчальної установи.

Висновки. Формування та розвиток території Національного університету фізичного виховання і спорту України у Києві умовно можна поділити на чотири періоди (перший – отримання навчального корпусу у Києві в 1944 р., після переїзду з тогочасної столиці Української СРР – Харкова; другий – розроблення проєктів (1945, 1948 рр.) поліфункціонального університетського комплексу, які були реалізовані частково; третій – будівництво всіх нині існуючих навчальних корпусів наприкінці 50-х – першій половині 60-х років; четвертий – формування внутрішньоуніверситетського простору впродовж останніх 50 років).

За результатами порівняльного аналізу проєктів організації території та сучасним станом благоустрою встановлено відмінності як за планувально-архитектурною структурою, так і за іншими складовими їх елементами.

У насадженнях переважають кущі, які представлені у солітерних та групових посадках. Найменшу частину від загальної площі займає квітникове оформлення. На території дослідного університету не виявлено тематичних квітників, які б розкривали ідейне навантаження території та виконували б функції ідентифікаторів навчальної установи.

Література

1. Будинки та споруди. Будинки та споруди навчальних закладів: ДБН В.2.2-3-97. – К. : Вид-во Держкоммістобудування України, 1997. – 50 с.
2. Историко-містобудівні дослідження Києва / за ред. В.В. Вечерського; відп. за вип. О.М. Сердюк. – К. : Вид-во "Спулом", 2011. – 454 с.
3. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка: фотоальбом (українською, російською та англійською мовами) / упор.: В. Колесник та ін. – К. : Вид-во ЗАТ "Книга", 2004. – 222 с.

4. Киевский государственный ин-т физической культуры / сост. А.В. Гончарук. – К. : Изд-во "Реклама", 1981. – 17 с.

5. Киевский институт физкультуры: годы и люди / И.Ф. Емчук, В.С. Зинченко, А.Е. Ивахин и др.; под ред. В.Н. Платонова. – К. : Изд-во "Здоровье", 1990. – 216 с.

6. Крачковська М.В. Просторова організація національних університетів м. Києва / М.В. Крачковська // Наукові основи підвищення продуктивності і біологічної стійкості лісових та урбанізованих екосистем : тези доп. наук.-техн. конф. проф.-викл. складу, наук. працівників, докторантів та аспірантів, 23 жовтня 2014 р. – Львів, 2014. – С. 69-71.

7. Крачковська М.В. Сучасний стан квітникового оформлення територій навчальних корпусів національних університетів м. Києва / М.В. Крачковська // Рослини та урбанізація : тези доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 листопада 2014 р. – Дніпропетровськ, 2014. – С. 28-31.

8. Літопис Національного університету фізичного виховання і спорту України / за заг. ред. В.М. Платонова. – К. : Вид-во НУФВСУ "Олімпійська література", 2005. – 232 с.

9. Беляков Г.Ф. Нарис історії: Київський Політехнічний ін-т / Г.Ф. Беляков та ін.; гол. ред. М.З. Згуровський. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1995. – 320 с.

10. Олексійченко Н.О. Ретроспективний аналіз формування та розвитку території Національного університету біоресурсів і природокористування України в місті Києві : монографія / Н.О. Олексійченко, Н.В. Гатальська, М.В. Крачковська. – Біла Церква, 2015. – 108 с.

11. Офіційний сайт Національного університету фізичного виховання і спорту України : загальна інформація. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.uni-sport.edu.ua/>.

12. Проект Государственного ин-та физической культуры в г.Киеве: пояснительная записка к проектному заданию; программное задание на проектирование; основные положения; планы и разрезы // Управление по делам архитектуры г.Киева. – Государственные архитектурные мастерские, 1948. – 49 с.

13. Проект Ин-та физической культуры в г.Киеве: пояснительная записка к проектному заданию; планы и разрезы; проект озеленения территории // Управление по делам архитектуры г.Киева, 1945. – 15 с.

Алексійченко Н.А., Крачковська М.В. Ретроспективний аналіз формування і сучасного стану благоустрою території Національного університету фізичного виховання і спорту України в г. Києві

Проведен ретроспективний аналіз формування і розвитку території Національного університету фізичного виховання і спорту України на протязі ХХ-ХХІ вв. і оцінено стан благоустрою на сучасному етапі. Проаналізовані письмові та картографічні документи та інші архівні матеріали по створенню університетського комплексу в Києві. Осуществлен сравнительный анализ проектной документации со современным состоянием архитектурно-планировочной структуры, озеленения и благоустройства территории высшего учебного заведения, а также со современными особенностями организации высших учебных заведений.

Ключевые слова: территория учебных корпусов, озеленение, архитектурно-планировочная структура.

Oleksiychenko N.O., Krachkovska M.V. Retrospective Analysis of Formation and Current State of Territory Landscaping of National University of Physical Education and Sport of Ukraine in Kyiv

National University of Physical Education and Sport of Ukraine territory retrospective analysis of formation and development during the 20-21 centuries and current landscaping state assessment were conducted. The written and cartographic documents and other archive material concerning creation of the university complex in Kiev were analyzed. The comparative analysis between project documents, current state of the architectural and planning structure, greening and landscaping and higher education establishment organization modern peculiarities were implemented.

Keywords: campus buildings, landscaping, architectural and planning structure.